

ВИДАННЄ СОЮЗА ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ

М. ГРУШЕВСЬКИЙ

ЯКОЇ АВТОНОМІЇ І ФЕДЕРАЦІЇ ХОЧЕ УКРАЇНА

ВІДЕНЬ, 1917.

НАКЛАДОМ СОЮЗА ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ.

З друкарні Адольфа Гольцгавзена у Відні.

Отся брошура проф. Михайла Грушевського вийшла цього року в Києві під загл. „Якої ми хочемо автономії і федерації.“ Під загл. „Якої автономії і федерації хоче Україна“ передрукували ми її в чч. 171 і 172 „Вістника Союзу визволення України“ й тепер випускаємо окремою відбиткою.

Чого хочуть Українці.

Українці в політичній справі хочуть: утворити **широку національно-територіяльну автономію України в складі федеративної російської республіки**. Що значать ці слова і який устрій означаєть ся ними? Се треба знати ясно, щоб бути свідомим того, до чого ми всі тепер ідемо, й відповісти докладно всякому, хто запитає, чого Українці хочуть і до чого простують. В сій книжечці я хочу се обяснити коротко і ясно, найпростійшими й найзрозумілішими словами. А хто схоче про що небудь прочитати ще подрібнійше й ширше, на те будуть інші брошури і книги про се будуть виходити.

І так буду перебирати по ряду: що таке автономія, які бувають автономії і якої хочуть собі автономії Українці, в яких відносинах автономна Україна має стояти до російської республіки і яка повинна бути та республіка під мисли Українцям.

Що таке автономія.

Автономія грецьке слово, по нашому-б сказати само-законність (авто—номія, номос—закон), се значить право жити по своїм законам, самим собі становити закони, а не жити по чужим законам і під чужою властю. Так звали ся ті городи і краї, які признавали над собою опіку чи зверхність якої небудь держави, але зіставали ся при всій повности своїх прав у себе вдома: самі собі становили

закони, вибирали собі правителів, заводили, які хотіли, установи й податки та своїми коштами зовсім у всім вільно розпоряджали; мали своє військо, свою монету, своїй скарб.

Автономія, котра наближаєть ся до такої повної самостійности якоїсь області, називаєть ся широкою політичною автономією. Се автономія в справжнім значінню сього слова й, коли говорить ся просто про автономію без усяких додатків і пояснень до сього слова, розумієть ся саме таку широку політичну автономію, що більше менше наближаєть ся до державної самостійности. Та се слово уживаєть ся часто нетільки в такім значінню, але говорять про обмежену автономію, про автономію культурну, а не політичну, навіть про автономію деяких верств і громад. Тому щоб не було сумніву, про яку саме автономію говорить ся, і додають ся такі слова, як ш и р о к а п о л і т и ч н а а в т о н о м і я. Вони підчеркують і поясняють, що тут іде мова про найширші права країни самій порядкувати свої справи й рішати про себе, хоч і не маючи державної незалежности та входячи в склад иншої держави.

Коли ми схочемо розібрати ся в тих назвах, які означають більше або менше право й можливість якої небудь країни, себто її громадянства, її людности, порядкувати свої справи та правити ся по своїм правам і постановам, то йдучи знизу до гори, від меншого до більшого, се будуть такі форми громадського пожиття:

повний централізм,
адміністраційна (бюрократична) децентралізація,
вужша або ширша самоуправа (самоврядуванне),
вужша (обмежена) або широка автономія,
неповна (несуверенна) державність,
самостійна незалежна держава.

На практиці ці різні форми сполучають ся, звязують ся ріжними, мало помітними часом переходами. Але я уважав за краще тут усю отсю драбинку розложити для

лекшого усвідомлення в ріжницях більшої або меншої участі громадянства в порядкуванні своїх справ.

При повнім централізмі, докладно видержанім, всім порядкує центральне правительство через своїх урядників, які мають тісний круг діяльності, щільно обмежений розпорядками правительства, та в усім, що виходить поза сі розпорядки, мусять звертати ся до центрального правительства. Децентралізація також може бути чисто уряднича (бюрократична), коли центральне правительство розширяє права своїх урядників, намісників чи губернаторів, поручає їм порядкувати справами, не питаючи ся розпорядків центрального уряду або загальних порядків держави. Так буває, коли якась область має свої великі відміни від інших країв держави, далеко від центра, — так було напр. на Кавказі, де намісники мали широкий круг повновасти в управі, але управа мала характер чисто урядничий (бюрократичний) і громадському самопорядкуванню лишено дуже мало місця. А буває й так, що адміністративна децентралізація сполучаєть ся з більш-менш розвиненим самоврядуванням, і тоді така децентралізація, широко розвинена, становить перехід до краєвої автономії.

Самоуправа чи самоврядування — коли громадянство через вибраних людей (депутатів, гласних, совітників), зорганізованих в радах і виконавчих комітетах, з певними виборними виконавцями, комісарами й суддями порядкує свої економічні, культурні, адміністративні чи судові справи, — може бути вузшою і ширшою, більше й менше демократичною. Як приклад недемократичного (цензового) самопорядкування, вузького щодо своєї діяльності та в ній ще дуже обмеженого контролю і впливами адміністрації, може служити старе земство й городська самоуправа в Росії. Мало що належало до них і всі ухвали їх у тих справах підлягали контролі адміністрації, що могла касувати всякі ухвали земські чи городські, відсувати й не затверджувати вибраних виконавців, їх ухвали і т. ин.

Приклад широкої самоуправи (що правда, також недемократичної) дає устрій Англії, де сливе нема адміністрації коронної, урядничої, а всім порядкують місцеві ради й вибрані ними судді, комісари й інші виконавчі органи місцевої людности.

Широке самоврядування, зорганізоване на якусь область, забезпечене від втручання центрального правительства чи його місцевих урядників, наближаєть ся до автономії. Напр. те, що називаєть ся краєвою автономією в Австрії («автономія коронних країв»), се властиво широке провінціяльне самоврядування, наше земство, тільки розширене на цілу провінцію, часом більшу (як Галичина), часом невеличку (як Буковина) й забезпечене від втручання центральних міністерств і місцевої адміністрації. Галицький сойм і повітові ради завідують також тільки деякими сторонами економічного, суспільного й культурного життя (школи, головно низші, санітарне діло, добротинні установи, дороги, економічна культура краю). Соймове законодавче право обертаєть ся в тихже тісних межах. Його устава й постанови йдуть на затвердження цісаря, так само й краєвий бюджет (смѣта), що покриваєть ся з додатків до державних податків, які може заводити у себе в краю сойм. Тільки останніми часами, коли Поляки стали домагати ся якоїсь нагороди за те, що Галичина не включаєть ся в склад незалежної Польщі, як вони того собі бажали, австрійське правительство (в жовтні 1916 р.) пообіцяло дати Галичині ширшу автономію, «яку тільки можна сполучити з приналежністю її до австрійської держави», — поширити її до розмірів майже повної державної самостійности, себто до того, що розумієть ся під автономією у властивім значінню слова.

Таким автономним життям живуть напр. деякі колонії Англії, як Канада, Австралія, Нова Зеландія, Полуднева Африка: вони наближають ся до повної державности, мають своє військо та флоту, гроші й марки, своє

законодавство й суд. Король через свого губернатора (котрого іменує за порозумінням з кольтонією) виконує тільки деякі права, на практиці зведені до дуже малих розмірів.

Таким чином автономія має в сучасній практиці різні відтінки, різні варіанти, від розширеної самоуправи до повної сливе державности. Теоретичною різницею між простою самоуправою і автономією уважається се, що самоуправа, мовляв, порядкує місцеві справи з поручення центральної влади, а автономія має своє власне право, конституційне, чи то на основі договору з центральною властю, чи то з надання, але такого, якого вже не можна взяти назад односторонньою волею центральної влади. Напр. автономія Хорватії в угорській державі забезпечена конституцією, яка не може бути змінена инакше, як за згодою угорського парламенту й хорватського сойму.

З другого кінця повнота самопорядкування, зведена до як найменших розмірів залежність від корони (центральної влади), непохитне забезпечення від усяких втручань і обмежень самопорядкування автономної країни надають сій автономній країні уже характер сливе держави. Нелегко буває установити різницю між широкою автономією і державним характером такої країни, яка має всю повноту самостійного самопорядкування. Нераз буває, що там, де одні знавці бачать тільки провінцію з широкою автономією, інші добачають з неменшим правом державу, несуперенну, залежну. Напр. такі спори вели ся про Україну, чи вона перед скасуванням гетьманства була несуперенною державою, чи автономною провінцією російської держави, і так само про Фінляндію. Тільки в федеративних державах нема такої непевности: там кожний автономний член федерації являється державою, тільки неповні самостійною, несуперенною.

Національно-територіяльна автономія.

Так от пояснено, які відміни автономії бувають щодо її обсягу й що значить се, що ми хочемо **широкої** автономії. Тепер перейдемо до в'яснення, що значить отсе гасло **національно-територіяльної** автономії.

Се пояснення додаєть ся тому, що автономія може бути не національно-територіяльна, а краєва, обласна, себто територіяльна тільки, без звязку з національністю, або тільки національна, без звязку з територією. Щоб пояснити сі різниці, я вертаю ся знову до Австро-Угорщини, де були й вироблені домагання національно-територіяльної і чисто національної нетериторіяльної автономії.

Діло в тім, що в Австро-Угорщині права автономної самоуправи надано (в 1860-ох рр.) «коронним краям» або провінціям в такім складі, в яким вони були в той час або — як висловляють ся австрійські політики — так, як вони «історично зложили ся». Напр. Галичина творить один «коронний край» так, як її зліплено зовсім випадково й механічно з різних куснів колишньої Польщі: старе українське галицьке князівство, з українською людністю, сполучено разом з корінними польськими землями (краківською землею) і зроблено з них один край, що має спільний сойм, спільну краєву управу, вибирану ним, спільний краєвий скарб і т. д. Наслідок того був такий, що Поляки з східної (української) Галичини разом з Поляками західної (польської) Галичини, завдяки ще й не-демократичній (цензовій) організації автономного представництва, мали більшість у соймі, проводили такі постанови, які були корисні тільки для польської народности, витрачували краєві гроші на польські цілі, обсаджували всякі місця в самоуправі Поляками і т. ин. Через те галицькі Українці поставили здавна домагання поділу Галичини по національності на дві автономні території, українську й польську, себто, щоб замінити краєву авто-

номію національно-територіяльною автономією. Такі домагання ставили ся і в деяких інших краях, де були зліплені до купи території з різною людністю і їх можна без великого труду розділити.

Але бувають такі краї, де людність перемішана так, що її не можна її розділити по місцевостям. Бувають народности так розпорошені, що нїде вони не мають країни такої, щоб там була їх більшість. В такім от становищі особливо Жиди. Тому найбільше з їх сторони підносить ся думка, що національно-територіяльна автономія все таки не задовольє національних домагань, а краще-б тримати ся національної автономії, нетериторіяльної (або екстериторіяльної). Себто щоб права самопорядкування мали люде, горожане з різних країв держави, які признають ся до якоїсь національности та вписують ся на лісту (список) сеї національности: щоб їм вільно було мати свій сойм, свій скарб, куди-б ішла якась частина податків, які вони платять, і з тих грошей вони могли-б обслуговувати свої культурні потреби, — удержувати школи, театри, музеї, шпиталі і т. ин.

Та все се — поперше доволі складна річ, бо поруч того прийдеть ся організувати самопорядкування територіяльне (такої проби ще не зроблено, як воно буде), по-друге — таке національне самопорядкування може полагоджувати тільки деякі справи (саме культурні, тому й автономія така зветь ся культурною). Тому до такої організації прийдеть ся звертати ся для заспокоєння потреб розпорошених національностей; тамже, де якась національність має свою ясно означену територію з виразною своєю більшістю, там національні потреби сеї народности заспокоюють ся національно-територіяльною автономією, а потреби національних меншостей забезпечують ся певними постановами, які зіставляють їм представництво в автономних установах і різні права на задоволення їх культурно-національних домагань.

Українці хочуть, щоб з українських земель російської держави (бо про них говоримо поки-що, не зачіпаючи іншого питання — об'єднання всіх українських земель) була утворена одна область, одна національна територія. Сюди, значить, мусять увійти губернії в цілості або в переважній частині українські — київська, волинська, подільська, херсонська, катеринославська, чернігівська, полтавська, харківська, таврійська й кубанська. Від них треба відрізати неукраїнські повіти й волости, як скажимо, північні повіти чернігівської губ., східні кубанської тощо, а прилучити натомісь українські повіти сусідніх губерній, як хотинський і частини акерманського бесарабської, східні частини холмської губернії, полудневі окрайці губ. городненської, минської, курської, західні частини Вороніжчини, Донщини, чорноморської і ставропільської губ. Так утворить ся територія, де українська людина становить більшість (в містах тепер Українців менше, але міста мусять іти за більшістю доохресної території). Ся українська територія має бути зорганізована на основах широкого демократичного (не цензового) громадського самопорядкування, від самого споду («дрібної земської одиниці») аж до верху — до українського союму. Вона має вершити у себе вдома всякі свої справи — економічні, культурні, політичні, удержувати своє військо, розпоряджати своїми дорогами, своїми доходами, землями й всякими натуральними багатцями, мати своє законодавство, адміністрацію і суд. Тільки в деяких справах, спільних для всієї російської держави, вона має приймати постанови її загального представництва, в котрім братимуть участь представники України пропорціонально до її людної й людної всієї російської республіки. Отсе розумієть ся, коли говорять ся,

що ми хочемо національно-територіяльної автономії України, широкої, політичної й демократичної.

Яка користь з такої автономії?

Се мабуть ясно вже і з усього сказаного й тому більше для доповнення скажу кілька слів про головніші користи від такого автономного ладу України.

З національного погляду дуже важно, що як усі українські землі будуть зібрані в одну територію, само собою Українці будуть господарями у себе: вони матимуть змогу свobodно задовольяти свої національні потреби в громадським самоурядуванню, в своїм соймі й своїх установах. Забезпечивши права меншим народностям своєї землі, не маючи заміру панувати над ними чи обмежувати їх у чімсь, навпаки — уділяючи їм поміч з автономного скарбу, вони матимуть змогу по справедливості обертати головну масу засобів свого краю на задоволення потреб свого народу. Тим способом українські робочі маси, що протягом стільки століть використовували ся, обдирали ся на завдання чужих їм держав, на зріст і панування панських і буржуазних верств, чужих їм по національності й культурі, на розвиток отсеї чужої культури, — аж тепер дістануть змогу культурного й економічного розвитку, піддвиження з свого занепаду матеріяльними й духовими засобами своєї землі. Можна нарешті буде вжити сих багатих засобів на розвиток усеї повноти українського національного, культурного й політичного життя і дати приступ до нього найширшим народнім масам, робочому народови, коштом котрого досі виростали тільки чужокультурні верстви та їх економічні й політичні впливи.

З економічного погляду дуже важно, щоб природні багатства української землі та її людська сила не марнували ся і не притягали ся штучно на бік з великою шкодою для краю й даремною розтратою для всього людства, ріжними сторонніми економічними рахунками, а вживали ся

мудро в інтересах економічного розвитку краю і народного добробуту. Україна становить окрему економічну область з своєю виразною фізіономією й укладом, багато обдаровану всякими умовами для великого економічного розвитку й поступу. Вона має своє море й гори, великі ріки, світові транзитні шляхи, велику масу родючого ґрунту, умови для доброго хову худоби, запаси лісу й водної сили, уголь і залізо — сі дві основи сучасного промислу, інші метали й мінерали, кліматичні місця і лічнічі курорти, а до того головне — людність роботящу, енергічну, кріпку, що зростає швидко, одним словом — всякі підстави для того, щоб стати країною багатою, економічно незалежною, а не такою відсталою і занедбаною, як тепер. Але для сього треба, щоб кермування економічними справами належало до самого краю, до його автономних органів, — щоб ріжними тарифними штуками не відтягало ся продуктів від найкорисніших для них шляхів, щоб митовою (таможенною) політикою не калічено розвитку промислу й торгівлі, щоб економічну енергію і сировий продукт не притягано штучно до ріжних позакраєвих фабрично-промислових районів, і т. и. Необхідно треба автономії на те, щоб запевнити українському хліборобови як найбільший прибуток, українському пролетареви як найвищий зарібок, дати надвищі людности роботу на місці в розвиненім промислі замість того, щоб він мандрував у світ за очі та його робуча сила пропадала для краю. В орудуванні української автономії повинен зістати ся земельний фонд — з тих земель, які будуть викуплені від землевласників. В її завідуванню мають бути прибутки промислові та взагалі всі лишки доходів, щоб повертати їх на розвиток продуктивних сил України.

З культурного погляду ясно, що тільки при орудуванні краєм і його засобами українською автономією дійдуть своєї правди пребагаті й цінні завязки культури, науки й мистецтва багатого нашого народу.

Тільки під її рукою вони з прищипки до «загально-державної» культури вийдуть на центральне місце в життю своєї країни. Розвинувши ся в культуру багату, сильну, оригінальну, розгорнувши своєнародні свої завязки в тіснім єднанню з європейськими течіями, стануть тою краєвою культурою, яка своїм багатим і ріжнородним мистецтвом, літературою, краєзнавством огорне свободним і невимушеним звязком народности України, обєднані любовю і привязаннем до своєї спільної вітчини, до свого краю.

Все се так очевидно, що про се нічого багато говорити, а так важно, що дійсно — треба **всю свою душу й силу вложити, щоб здобути широку національно-територіальну автономію для України!** Подумати, яка се буде економія часу й енергії, скільки відпаде даремних заходів, коли Україна обєднаєть ся в одну національну територію! Відпаде вся боротьба за національні українські права, яка гальмує економічний і політичний розвиток, напр. у мішаних «коронних краях» Австрії й її парламенті. Не треба буде висилювати весь хист і енергію на заходи коло поладження своїх національних і краєвих справ у всеросійській Думі, робити там хитрі партійні комбінації, щоб провести свою справу, «обробляти» російське ліберальне громадянство, чи інші російські партії, щоб прихилити їх до своїх національних і краєвих домагань. Досить ми мали — не тільки з покійним режимом, але і з сим поступовим російським громадянством! Нехай живе здорове собі, а нам щоб свої справи рішати у себе вдома в своїм соймі, а в загальнім представництві російської федеративної республіки тільки те небагате, що тикаєть ся її всієї.

А тепер саме про сю федеративну республіку треба порозуміти ся.

Федеративний устрій.

Ми не вдоволяємо ся широкою автономією України, а ще хочемо, аби держава, до котрої вона входить, була федеративною: щоб се була федеративна, демократична російська республіка. Чому се важне для нас?

Річ проста. Коли Україна матиме навіть широку політичну автономію своєї національної території, але російська держава, з котрою вона буде звязана, зістанеть ся зцентралізованою державою, то хочби навіть автономія України була забезпечена формально, конституційною хартією, становище її не буде певне й відносини її до Росії не будуть добрі. Наша стара Гетьманська Україна мала широку автономію, була правдивою державою, хоч несурверенною; а як звязала ся з централістичною московською державою, навіть за обостороннім договором, який не міг бути нарушений односторонньою волею Москви, так її автономія стала на похилу площу. Доти та автономія була, доти Московщина всі зміни в конституції її переводила не инакше, як за згодою (хоч і вимушеною) самої України, доки настав час, коли московське правительство (за Петра I) почуло себе сильним та й поважило ся зломити свій «трактат Б. Хмельницького» (так само правительство Петра I його називало). Та й зломило. Так і Фінляндія — доти мала свою конституцію, признану їй російським правительством, доки воно її не скасувало. **Тому становище України буде забезпечене й відносини її до російської республіки будуть певні й щирі тоді тільки, як Україна не стоятиме одинцем, а всі часті російської республіки будуть нетільки що автономними провінціями, а державами, звязаними федеративним звязком.**

Федерація, инакше союзна держава (федеративний — союзний по латині) саме означає об'єднання в одній державі кількох держав же. Організація йде або знизу, — коли кілька окремих держав або незалежних громад ор-

ганізують ся в одну державу й віддають дещо з своїх суверенних (верховних) прав загально-державній організації і її органам, а решту сеї суверенности зіставляють собі та своїм місцевим органам, не перестаючи й далі бути державами, неповносуверенними тільки. Або йде згори, коли одностайна (унітарна) держава ділить ся своїм суверенітетом з своїми провінціями й перетворюєть ся в федерацію. Так було напр. з Мексікою, Венецуелею, Бразилією. В такім переході від одностайної держави з провінціями й кольоніями (Ірляндією, Канадою, Австралією, Н. Зеландією, Пол. Африкою) до федеративної форми видно стоїть тепер Великобританія. Буває так і так, в результаті те саме: група держав, над котрими є спільні федеративні органи, що розпоряджають деякими суверенними правами та представляють всю союзну державу наверх перед сусідами. Між правниками-спеціалістами йдуть спори, хто тут властивий посідач державного верховенства — чи держави-члени, об'єднані в союзі, що частину своїх прав передають союзній організації, — чи союзна держава, яка частину свого суверенітету лишає своїм членам для повноти їх місцевого самопорядкування. Інші дотепно пояснюють, що властивий володарь верховного права в такій державі — се народ (а в такій ріжноманітній державі, як російська, — се народи й області, об'єднані в федерації). — Він частину свого суверенітету передає союзній державі, частину заховує державам-членам.

В отсім пункті, що складові частини союзної держави не являють ся простими автономними провінціями, а таки й далі державами, — вага федеративної організації. Се зазначаєть ся часом і в самій назві федерацій: найбільш звісна з них назва північно-американської союзної держави — «Сполучені Держави Америки» (Соединенные Штаты — штати се значить держави).

Відносини між союзною державою і тими частинами-державами, що об'єднують ся в ній, укладають ся дуже

різнородно. Але скрізь переводить ся постанова, що зв'язь сих держав непорушна, — поодинокі держави-частини, ввійшовши в союз, не мають права виходити з нього, — вони зрікають ся сього права. Назверх, щодо інших держав, союзна держава виступає як одно тіло, — право заграничної політики належить тільки до союзнаї держави, а не держав-частей. Так само провід військовими силами та фльотою держави. Поза тим конституція звичайно вичисляє ті справи, які належать до союзних, федеративних органів, а все невчислене належить до місцевих органів самопорядкування держав-частей.

На практиці помічаєть ся таке цікаве явище: автономні провінції старанно обстоюють свої автономні права від усяких втручань центральної влади й пильнують її поширювати. Але доти тільки, доки загальна державна організація виявляє явну чи укриту охоту до того, щоб накидати їм свою волю. Коли-ж вона щиро зрікаєть ся сих змагань і признає своїм складовим частям, бувшим провінціям, усі права розпоряджати собою, — тоді, утвердивши свою державність і автономність, частини починають навпаки йти до того, щоб установити між собою якомога тіснішу одностайність, невимушену спільність. Так, що можна сказати: до федерації частин держави виявляють охоту до руху від центру; після федерації — йдуть до центру. Се треба мати на увазі супроти різних балачок противників федеративного ладу, ніби-то федеративний лад веде до руїни й розділу держави. Германія тридцять злишком літ тому стала федеративною державою і за сей час її державна одностайність не ослабла, а скріпила ся і виявила в останніх літах таку силу організації, внутрішньої звязлості й одности, як ніодна унітарна (одностайна) держава.

Цікаво через те приглянутись устроєви сеї найближшої сусідки-федерації. Вона називає себе «вічним союзом для оборони території й підтримування німецького наро-

ду». На чолі союзу стоїть імператор, котрим має бути король Пруссії, але роля його по конституції має бути більш декоративна й тільки фактична вага Пруссії яко найбільшого з членів союзу й особисті прикмети такого імператора, як нинішній, дають йому таку пануючу ролю. Зверхня, суверенна власть належить не йому, а сьому «союзом німецьких володарів вільних міст», що творять федерацію — чотири королівства, шість великих герцоґств, п'ять герцоґств, сім князівств, три міські республіки й ще одна «імперська область» — Ельзас-Льотаринґія. Органами союзного правління являють ся: «союзна рада» й «імперське зібранне» (райхстаґ). Союзна рада складаєть ся з делеґатів від правительств поодиноких держав союзу, пропорціонально до їх великості, — малі держави посилають по одному, більші по кілька. «Імперське зібранне» (парлямент) — з послів, вибраних всею людністю Німеччини простим, безпосереднім і тайним голосуваннем. До сих органів належить в широких розмірах законодавство; вони устанавляють бюджет союзу, податки на його потреби, розмір рекрутського набору для війська. Союз має великі впливи на економічне житте — до його каси йдуть доходи від мита, почт і телеґрафів, від імперських (союзних) залізниць (союз має право будувати залізниці по цілій імперії); союзне законодавство устанавляє норми банкової справи, монету, міру й вагу. Взагалі союзне законодавство захоплює дуже широкі круги — далеко ширші ніж по інших федераціях. Натомісь суд, адміністрація і громадське самопорядкування належить до держав-членів союзу, При тім єсть деяка різниця між малими й більшими державами: більші правительства самі розпоряджають своїм військом, своєю почтою, залізницями, всею своєю адміністрацією, менші фактично правлять ся імператором і його міністрами. Держави зорґанізовані переважно дуже недемократично й перевага в усім життю Пруссії, з її мілітаризмом і аристократизмом, викривлює федеративний

устрій союзу. Федеративна російська республіка мусить уложити своє життя інакше.

Федеративна російська республіка.

Ми хочемо, щоб держава, в склад котрої входить автономна Україна, була федеративною демократичною республікою.

Хочемо, щоб вона була республікою: щоб в ній не було ні царя ні якої іншої невідповідальної голови, що мала-б право правити до кінця віку й передавати своє місце, свій престіл по наслідстві своїм потомкам; хочемо, щоб вся власть була в руках людей, вибраних народом на час і перед народом за свою діяльність відповідальних. Сим республіка різниться від монархічних держав, бо в них монарх, хочби обмежений конституцією, — хочби такий, що «тільки королює, а не править», все-таки являється невідповідальною особою і своїм впливм завсїди може уживати на те, щоб ослабляти й гальмувати волю народу. Для Росії, в котрій ще стільки зісталося всякої всячини від старого самовласного режіму, що тільки жде, аби за щось учіпитись і по маленьку вертати хоч дещо з старого порядку, — монархія не годиться. І тому величезна більшість людей, які цїнять новий лад і його свободу, стоять і повинні стояти **тільки за республіку!**

Ся республіка має бути демократична. Як устрій автономної України, так і устрій всеї держави має бути опертий на рівності всіх горожан. Якийсь ценз не повинен мати місця. Як органи місцевого порядкування і автономного представництва, так і законодавні органи республіки повинні виходити з народнього вибору загальним, рівним, безпосереднім і тайним голосуванням. Не має бути під якоюсь укритою формою дано якимсь верствам більше впливу й участі у виборах ніж иншим. Виборче право мусить бути однакове чоловікам і жінкам

і починати ся від молодого віку, недалі 20 літ. Щоб не тільки більшість виборців мала голос в представництві, повинен бути даний голос і меншостям через пропорціональне представництво: щоб депутатські мандати розділялися по числу голосів, поданих з цілої області. Щоб не віддати законодавчої та виконавчої влади виключно у власть найсильніших партійних організацій, а запевнити народови безпосередній вплив на законодавство, повинен бути признаний йому законодавчий почин — право вносити в парлямент чи сойм проєкти законів, які мусять бути там розглянені, а ухвали парляменту чи сойму в найважніших справах повинні йти на затвердження народу (се зветь ся референдум). Отсе устрій правдиво демократичний, до котрого маємо йти.

Але республика повинна бути крім того й федералістична, а не централістична. У Франції, скажім, республика існує вже більше сотні літ, але вона централістична. Вся власть на місцях в руках бюрократії, чиновників, котрих визначають міністри, — а міністрів признає більшість парляменту. З кожною переменою в парляментарній більшості йде перемена адміністрації. Житте гальмуєть ся її впливами. В найдрібніших справах треба чекати дозволу й ласки центрального правительства. Місцеве самопорядкування слабо розвинене та стіснене адміністрацією. Така республика нас не вдоволить. Ми всі втомлені та знеохочені страшним і прикрим централізмом старого російського режіму й не хочемо, щоб він жив далі, хочби й під республиканським червоним стягом. Ми хочемо, щоб місцеве своє житте могли будувати місцеві люде й ним порядкували без втручання центральної влади. Хочемо широкої місцевої самоуправи, об'єднаної автономною організацією України, й тогож самого бажаємо й иншим народам і областям. А для запуруки того автономного устрою хочемо, щоб автономні краї були не простими провінціями, а членами російської федерації,

учасниками її державности. До того разом з нами Українцями здавна йшли інші народности Росії, що й порозумівали ся з нами в тих справах — Білоруси, Литовці, Лотиші, Ести, Грузини й ин. і з ними належить нам і тепер іти до тої спільної мети.

Маємо для неї взірці в федеративних республіках швайцарській, північно-американській, бразилійській і інших. Правда, в них багато не відповідає демократичному ладові. Російську треба збудувати на чисто демократичних підставах, але зорганізувати її не централістично, а федералістично, щоб вона звязала союзним звязком автономні національні території й області яко рівноправні учасниці державного права, щоб зникла нарешті та остогидла різниця між державною нацією і недержавними, щоб усі були державними на своїй землі.

Автономна Україна в федеративній російській республіці.

Представляю собі на закінченне в головних рисах, як мав би виглядати той устрій, котрого ми хочемо.

Україна зорганізується на основах широкої місцевої самоуправи. Місцеве самоврядування дрібної земської одиниці, обране загальним, рівним, безпосереднім і тайним голосуванням чоловіків і жінок, буде порядкувати всіма місцевими економічними, просвітними й культурними справами, згідно з загально-державним і українським автономним законодавством і вибирати своїх людей для місцевого завідування (адміністрації). Місцеві народности будуть мати своїх представників у сих місцевих радах і установах. Загальним, рівним, безпосереднім і тайним голосуванням будуть вибирати ся людностю України депутати до Українського Союму; депутатські місця будуть розділені відповідно підрахункови голосів цілої України, щоб усі партії, течії й національні групи мали своїх представників. Сей сойм порядкуватиме справами всеї Укра-

їни в її етнографічних межах і видаватиме закони у всяких справах окрім тих небагатьох, що будуть полишені для загально-державного парламенту її міністрів республіки.

Такі загально-державні справи мабуть будуть: справа війни й миру, міжнародні трактати, завідування військовими силами республіки, пильнування одностайної монети, міри, ваги митових (таможенних) оплат, нагляд за поштами, телеграфами й залізницями держави (деякі залізничі мабуть і далі будуватиме республіка її вони будуть в спільнім завідуванні її міністрів і краєвих міністрів), надавання певної одностайності карному (уголовному) й цивільному (гражданському) праву країв, стеження за додержуванням певних принципів охорони прав національних меншостей в краєвім законодавстві.

Все необняте загальним законодавством республіки належатиме до краєвого законодавства. Соїм вибиратиме свій виконавчий комітет, чи раду краєвих міністрів для порядкування справ області й заступства інтересів краю в раді міністрів республіки та стеження за тим, щоб діяльність їх чи парламенту республіки не входила в сферу прав Українського Союму та його міністерств. Осібні міністри в українськім кабінеті будуть пильнувати прав національних меншостей Української Землі. Українське військо, — поки не буде замінене міліцією, — хоч підлягатиме розпорядкам центральної воєнної влади республіки, буде відбувати свою службу в межах України, утримувати ся її коштом і не виводиметь ся з української території инакше, як при оголошенню війни. Право зносин з пограничними державами в справі охорони своїх торговельних і всяких інших інтересів мусить бути за Україною і при укладанню трактатів республіки український міністер, як і міністри інших членів федерації, мусить мати голос. Війна і мир також не можуть бути рішені без їх участі.

Так в головних рисах представляється сей будучий устрій. А яснійше покаже його нам проєкт автономного статуту України, що буде уложений комітетом, зложеним з українських делегатів і від інших народностей — меншостей України. Він буде поданий на затвердження конгресови України, зорганізованому так, щоб він висловлював волю людности всієї території України. А санкцію (останню ухвалу) йому дадуть всеросійські Установчі Збори.

Так уявляється ся се все.

В руках кожного Українця повинно найти ся
дешеве виданне Союза визволення України:

Володимир Дорошенко

У К Р А І Н С Т В О В Р О С І І .

Новіші часи. З численними портретами, між иншим діячів, що
відіграють пайживішу ролю в теперішнім українським русі.

Стор. 116.

— —

Ціна К 1·20.

По представленню початків українського відродження, сорокових років з славним Кирило-Методіївським Брацтвом, 50, 60, 70 і 80 рр. з діяльністю Драгоманова автор можливо повно оповідає про оживлення українського руху перед першою революцією, здобутки першої революції й реакцію, дотягаючи своє оповіданне до воєнного часу включно.

Найдешевша українська книжка в часі війни!

Др. Льонгін Цегельський:

Русь - Україна а Московщина - Россія.

Друге, перероблене виданне.

Книжка обіймає 128 стор. друку й має карту України,

 а коштує лише 80 сот.

Кожен Українець мусить зазнайомити ся з минувшиною свого народу, мусить пізнати, за що славні наші діди проливали свою кров, чим був колись — не дуже ще давно — наш Рідний Край, наша Україна.

Коли якийсь гурток замовить зразу 10 або більше примірників, то за пересилку не буде нічого рахувати ся.

Найкраще присилати гроші наперед, бо посліплатою пересилка дорожша.

=== **Bund zur Befreiung der Ukraina.** ===

Wien, VIII., Josefstädterstraße 79.

**Купуйте дешеві й загально-доступні видання
Союза визволення України:**

	к.с.
1. В. Антонович. Хмельниччина в повісти Г. Сенкевича	—'40
2. М. Богданович. Білоруське відродження	—'40
3. Іп. Бочковський. Фінляндія та фінляндське питання	1'20
4. Н. Wozkowski. Ukrajina a ukrajinská otázka. (Україна й українське питання.) По чеськи. З картою України	1'—
5. Вяч. Будзиновський. Як Москва нищила Україну	—'60
6. М. Возняк. Наша рідна мова. З 18 портретами	—'20
7. Памяти Івана Франка. Опис життя, діяльності й похорону. Зладив М. Возняк. З 12 малюнками	1'—
8. Вол. Гнатюк. Національне відродження австро-угорських Українців (1772—1880 pp.)	—'80
9. Вол. Гнатюк, Українська народня словесність.	1'—
10. Prof. M. Hruschewskyj. Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Укр. справа в історичнім розвитку)	—'50
11. Проф. М. Грушевський. Як жив український народ.	—'50
12. М. Грушевський. Якої автономії і федерації хоче Україна	—'40
13. Вол. Дорошенко. Українство в Росії. Найновіші часи. З численними портретами	1'20
14. Памяткова книжка Союза визволення України і календарь на 1917 р. з 103 іл. Ціна 2'50 опр. прим.	3'70
15. О. Кириленко. Українці в Америці	—'50
16. G. Cleinow. Das Problem der Ukraina. Українська проблема.	—'20
17. О. Кобець. В Тарасову ніч. З образками	—'50
18. О. Кобець. З великих днів. З образками	—'50
19. Др. І. Крип'якевич. Українське військо. З малюнками	—'40
20. Dr. E. Lewuskyj, Galizien	—'60
21. Др. Е. Левицький. Листи з Німеччини	—'80
22. Др. М. Лозинський. Галичина в життю України	—'60
23. М. Лозинський. Іван Франко. З портретом Ів. Франка	1'—
24. Др. М. Лозинський. Михайло Павлик	—'40
25. Др. Осип Назарук. Слідами Українських Січових Стрільців. З малюнками	3'50
26. Др. Іван Пулюй. Ukraina und ihre internationale politische Bedeutung	—'80
27. St. Rudnyckyj. Ukraina, Land und Volk. Бр. 10'— в полотні 12'—	
28. Сім пісень. Гостинець для українських вояків. З нотами	—'20
29. О. Скоропис-Юлтуховський. Значінне самостійної України	—'20
30. Проф. С. Томашівський. Церковний бік української справи	—'30
31. М. Trotzkyj. Die ukrainische national-politische Bewegung	—'50
32. М. Троцький. Литовці	—'40
33. V. Choma-Dovski. Ukrajina i Ukrajinci (по хорватськи)	1'—
34. Др. Л. Цегельський. Русь-Україна і Московщина-Росія	—'80
35. Др. Андрій Чайковський. Петро Конашевич Сагайдачний	—'40
36. Чужинці про українську справу	—'40
37. Т. Шевченко. Кобзарь. 2-ий випуск	1'—
38. Проф. І. Шишманов. Роля України в болгарськім відродженню	—'20

Набувати можна отсі всі книжки в Адміністрації видань Союза визволення України. **Wien, VIII., Josefstädterstr. 79, II. St., T. 6.**

На жаданне висилаєть ся поштовий чек ч. 107.090.

Ціна 40 сот.